

СОЛОДКА ГОЛА

Glycyrrhiza glabra L. (*G. glandulifera* Waldst. et Kit.; *G. hirsuta* Pall.)

Родина Бобові — Fabaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Древньосередземноморський вид на пн. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Ср. і Сх. Європа, Зх. Сибір, Кавказ, Мала Азія, Іран, Ср. Азія. В Україні зрідка на пд. степової зони, переважно в прибережних р-нах Азовського та Чорного морів. Адм. регіони: Дц, Лг, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Популяції незначні за площею — до кількох гектарів. У Херсонській обл. та АР Крим трапляється поодинокі або невеликими заростями. У значній кількості — у відділенні «Хомутовський степ» Українського степового ПЗ та на Білосарайській косі. На Бердянській косі зарості *G. glabra* займають площу 5–6 га з проективним покриттям 55–65%. На території пам'ятки природи Дальні Макорти на площі 2,5–3 га проективне покриття виду складає 35–40%. В інших популяціях участь виду менша.

Причини зміни чисельності

Розорювання цілинних земель, надмірна заготівля лікарської сировини (коренів).

Умови місцезростання

Солонцюваті місця, піщані ґрунти або піщано-дрібночерепашкові наноси, приморські схили, в угрупованнях союзу *Lepidion latifolii* кл. *Crypsitea aculeatae*. На Обіточній косі формує монодомінантні угруповання союзу *Glycyrrhizon glabrae* кл. *Glycyrrhizetea glabrae*.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Рослина майже гола або розсіяно коротко-опушена, з товстими підземними кореневищами. Стебла 50–120 см заввишки, прямостоячі, здебільшого розгалужені. Листки непарнопірчасті, до 20 см завдовжки, з 9–17 овальних або довгастояйцеподібних листочків, до 4 см завдовжки, на верхівці з вістрячком. Китиці видовжені, 6–12 см завдовжки, на квітконосах до 7 см завдовжки. Чашечка залозисто-опушена, її зубці дорівнюють трубочці. Віночок близько 1 см завдовжки, білувато-лілуватий; прапорець яйцеподібний або еліптичний, поступово звужений в коротенький нігтик. Боби 1,5–3 см, видовжені, голі, 2–6-насінні. Цвіте у червні–липні, плодоносить у липні–серпні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Контроль стану популяцій та створення заказника на Арабатській стрілці. У зв'язку з цінними лікарськими властивостями і пов'язаним з цим інтенсивним знищенням необхідне розведення в культурі. Охороняють в Азово-Сиваському НПП, відділенні «Хомутовський степ» Українського степового ПЗ, заказниках: «Коса Обіточна» (Запорізька обл.), «Бердянський», «Білосарайська коса» (Донецька обл.), на території пам'ятки природи «Дальні Макорти» (Запорізька обл.). Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Є спроби вирощування в культурі.

Господарське та комерційне значення

Лікарське, харчове, кормове, технічне.

Основні джерела інформації

Зайко, 1980; Иванов, Кочербокова, 1956; Кондратюк, Гумеч, Кусков, 1985; Круганова, 1955; Ловеліус, Калачова, 1990; Муравьев, Соколов, 1966; Остапко, 2001.

Автор: М.М. Федорончук

Фото: В.П. Коломійчук,

Б. Суднік-Войциковська (вставка)

СОЛОДУШКА КРЕЙДОВА

Hedysarum cretaceum Fisch.

Родина Бобові — Fabaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Рідкісний понтичний вид на зх. межі поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні
Сх. Причорномор'я у басейнах Дону та Волги, Приуралля та Пн. Казахстан. В Україні зростає у басейні р. Деркул. Вказівку про знаходження виду у Донецькій обл. біля с. Серебрянка не підтверджено багаторазовими обстеженнями. Адм. регіони: Дц, Лг.

Чисельність та структура популяцій
Найбільша популяція біля с. Стрільцівка представлена кількома десятками куртин та окремими особинами, які відрізняються різноманітністю висоти, габітусу, кольору віночків, щільності суцвіть тощо. Популяції у Липовій балці біля Біловодська та біля с. Калмиківка Міловського р-ну Луганської обл. дуже малочисленні, представлені в основному окремими менш розвиненими особинами. Популяції біля с. Курячівка Марківського р-ну Луганської обл. та с. Серебрянка Артемівського р-ну Донецької обл., мабуть, зникли.

Причини зміни чисельності
Порушення природних екоотопів внаслідок господарського освоєння територій, випасання худоби, терасування схилів.

Умови місцезростання
Крейдяні відслонення на схилах різної експозиції і крутизни. Росте у складі петрофітно-степових фітоценозів в угрупованнях

кл. *Helianthemo-Thymetea* (порядок *Thymocretacei-Hyssopetalia*), нерідко утворює чисті однокомпонентні угруповання. Ксерофіт, карбонатofil.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 20–90 см заввишки з потужним каудексом. Корінь дерев'яниє, заглиблюється на 6–7 м. Стебла голі, дуже рідко опушені. Листки непарнопірчасті, з 19–23 листочків. Квітки рожево-малинові, 10–13 мм завдовжки, у верхівкових китицях. Зубці чашечки у 2–3 рази коротші за її трубочку. Прапорець віночка значно коротший за човник. Цвіте у червні–серпні, плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням та кореневими паростками.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесений до Європейського червоного списку та Червоного списку МСОП. Охороняють у ботанічному заказнику місцевого значення «Стрільцівка». Рекомендується створити заказники у місцях зростання виду, контролювати стан популяцій та вирощувати у ботанічних садах. Заборонено збирання рослин, гербаризацію, порушення умов місцезростання виду (випасання худоби, терасування схилів, заліснення).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення
Протиерозійне, декоративне, кормове, селекційне.

Основні джерела інформації
Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Голицын, Доронин, Матюшенко, 1963; Зелёная книга Украинской ССР, 1987; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Морозюк, 1971; Остапко, 2001; Рідкісні й зникаючі рослини Луганської області, 2003; Ткаченко, Парохонська, 1985; Флора УРСР, 1954; ЧКУ, 1996.

Автори: В.М. Остапко, В.В. Новосад
Малюнок: Т.В. Степаненко

СОЛОДУШКА СОЛОДУШКОВА

Hedysarum hedysaroides (L.) Schinz et Thell.
(*H. obscurum* L., *Astragalus hedysaroides* L.)

Родина Бобові — Fabaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Грський європейський вид на сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Карпати, Альпи, Піреней. В Україні — полонини масивів Свидовець (гг. Близняця та Драгобрат) і Чорногора (г. Петрос). Адм. регіон: Зк.

Чисельність та структура популяцій

Популяції локальні з компактно-дифузним або дифузним типом розміщення особин. Чисельність популяцій незначна. Щільність становить 1–5 особин на 1 м². У повночленних вікових спектрах переважають зрілі та старі генеративні особини. Кількість особин на ранніх етапах онтогенетичного розвитку незначна. Рівень життєвості більшості популяцій середній, а на полонині Драгобрат — низький.

Причини зміни чисельності

Стенотопність та низька конкурентна здатність виду. Антропогенне навантаження на

природні екосистеми: інтенсивний випас, надмірна рекреація.

Умови місцезростання

Сонячні сухі місця, кам'яністі задерновані схили та виступи вапнякових скель у субальпійському поясі (понад 1600 м н. р. м.). Угруповання належать до кл. *Elyno-Seslerietea varia*. Мезофіт. Петрофант.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна, стрижнекоренева рослина з каудексом. Стебла прямостоячі або висхідні, 20–60 см заввишки. Листки непарнопірчасті, голі або слабоопушені зісподу вздовж жилок. Квітки темнофіолетові, зібрані у негусті грона. Боби 2–5-

членисті, плоскі, сітчасті, голі або слабоопушені, без шипиків. Цвіте у липні–серпні. Плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням та партикуляцією каудексу.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють у Карпатському БЗ. Необхідно організувати моніторинг популяцій, розробити методи вирощування та реінтродукції виду. Заборонено збирання, порушення умов місць зростання, порушення режиму заповідності, організацію інтенсивного випасу та місць рекреації.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Визначник рослин Українських Карпат, 1977; Определитель высших растений Украины, 1987; Флора УРСР, 1954; ЧКУ, 1996.

Автор: В.В. Новосад
Фото: Н.М. Сичак

СОЛОДУШКА УКРАЇНСЬКА

Hedysarum ucrainicum Kaschm.

Родина Бобові — Fabaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

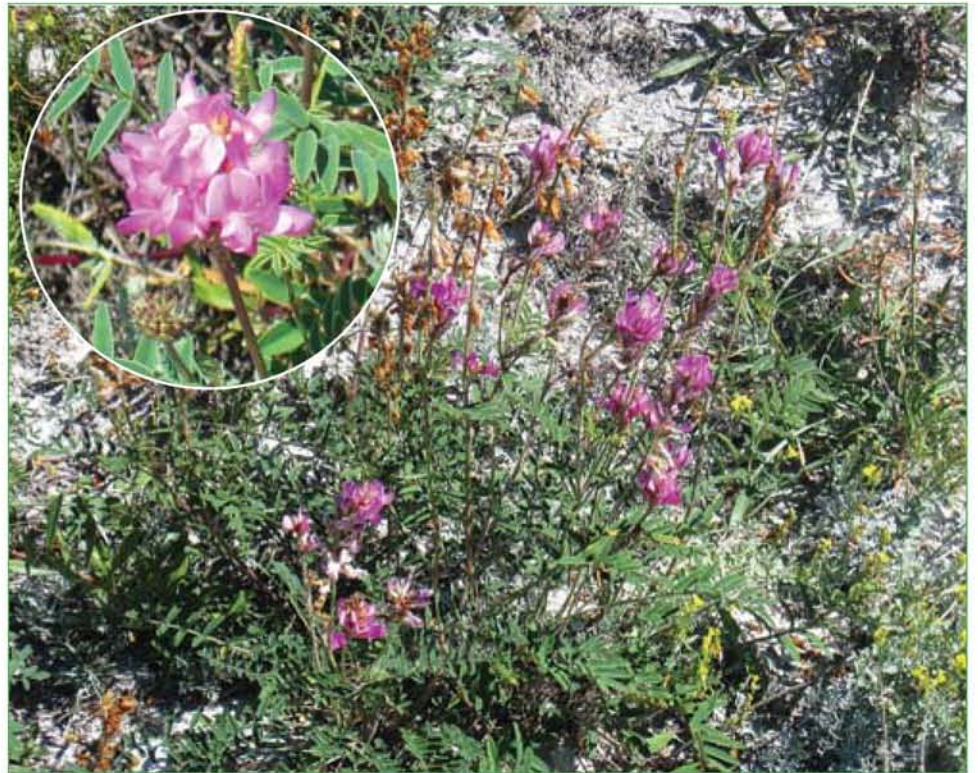
Наукове значення
Палеоендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Диз'юнктивне: Середньоруська височина,
Прикаспійська низовина. В Україні зростає
у басейні р. Айдар. Адм. регіон: Лг.

Чисельність та структура популяцій
Достовірно відома одна популяція. Зростає
поодинокі або невеликими групами по 10–15
особин. Популяція біля м. Краматорська не
підтверджується багаторазовими обстежен-
нями, мабуть, зникла.

Причини зміни чисельності
Порушення природних екоотопів внаслідок
господарського освоєння територій, випа-
сання худоби.

Умови місцезростання
Крейдяні відслонення. Угруповання кл. *Helianthemo-Thymetea* (порядок *Thymo cretacei-Hyssopetalia*). Ксерофіт. Карбонатofil.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рос-
лина 10–30 см заввишки з потужним ка-
удексом. Коренева система стрижнева.
Стебла висхідні або прямостоячі, опуше-
ні. Листки непарноперисті з 9–21 еліптич-
них листочків. Квітки рожево-пурпурові,
12–16 мм завдовжки, у верхівкових стис-
нутих китицях. Зубці чашечки у 2–3 рази
довші за її трубочку. Прапоріть віночка
коротший за човник, на верхівці виімчас-
тий. Біб округло-яйцеподібний, розсіяно
опушений, з гострими дрібними шипика-
ми. Цвіте у липні–серпні, плодоносить у
липні–вересні. Розмножується насінням
та партикуляцією каудексу.

Режим збереження популяцій та заходи
з охорони
Занесений до Європейського червоного
сплиску та Червоного списку МСОП. Реко-
мендовано створити заказник у місці зрос-
тання виду, контролювати стан популяцій
та вирощувати у ботанічних садах. Забо-
ронено збирання рослин, гербаризацію,
порушення умов місцезростання виду (ви-
пасання худоби, терасування схилів, заліс-
нення, розробка кар'єрів).

Розмноження та розведення у спеціально
створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Протиерозійне, декоративне, кормове, се-
лекційне.

Основні джерела інформації
Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Голицын, Данилов,
1964; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Морозюк,
1971; Остапко, 2001; Рідкісні й зникаючі рослини Лу-
ганської області, 2003; Флора УРСР, 1954; ЧКУ, 1996.

Автори: В.М. Остапко, В.В. Новосад
Фото: Г.М. Лисенко

